

IVO

wetenschappelijk bureau voor
onderzoek, expertise en advies
op het gebied van **leefwijzen,**
verslaving en daaraan gerelateerde
maatschappelijke ontwikkelingen

F A C T S H E E T

MONITOR INTERNET EN JONGEREN: Pesten op Internet en het Psychosociale Welbevinden van Jongeren

Regina van den Eijnden^{1,2}, Ad Vermulst², Tony van Rooy¹, Gert-Jan Meerkerk¹

Deze studie is mede mogelijk gemaakt met financiële steun van Stichting Volksbond Rotterdam, Wanadoo, Novadic-Kentron en Ict op School

IVO, Juni 2006

Inleiding en vraagstelling

Internetgebruik en veiligheid voor jongeren is de laatste tijd veelvuldig in het nieuws. Het gaat daarbij om onderwerpen als de gevaren van ongewenst online seksueel gedrag (Graaf & Vanwesenbeeck, 2006), compulsief internetgebruik (Van den Eijnden & Vermulst, 2006a; 2006b) en, in toenemende mate, online pesten. In 2005 liet een onderzoek in opdracht van Planet Internet zien dat online pesten meer voorkomt dan pesten in het 'echte leven' (Qrius, 2005). Een onderzoek van TNS NIPO, in opdracht van SIRE (Stichting Ideële Reclame), onder 265 jongeren en 272 ouders, liet begin 2006 zien dat 41% van de jongeren op Internet wordt uitgescholden. Naar aanleiding hiervan startte SIRE medio maart 2006 een massamediale campagne onder de titel 'Stop Digitaal Pesten'. De campagne heeft tot doel om de gevolgen van digitaal pesten bij ouders en kinderen onder de aandacht

te brengen. Volgens SIRE begint online pesten (elkaar uitschelden via e-mail, MSN, SMS of chatsites) onder jongeren in de leeftijdsgroep van 8 tot 15 jaar gewoon te worden. Het TNS NIPO onderzoek liet zien dat de meeste ouders vinden dat digitaal pesten een groot probleem is: bijna 60% van de ouders vindt dat ernst en omvang van digitaal pesten worden onderschat, en 81% denkt dat de gevolgen ernstig kunnen zijn.

Of de gevaren van online pesten inderdaad zo groot zijn als nu gesuggereerd wordt, is nog niet helemaal duidelijk. Op de eerste plaats is er vrij veel onduidelijkheid over het percentage jongeren dat slachtoffer is van online pesterijen. Recent onderzoek van MSN en YouGov onder 518 Britse jongeren liet namelijk zien dat 1 op de 10 tieners wel eens digitaal wordt getreiterd (www.msn.co.uk/cyberbullying), hetgeen aanzienlijk lager is dan de 41% die uit het TNS NIPO onderzoek naar voren

¹ Instituut voor Onderzoek naar Leefwijzen & Verslaving (IVO), Rotterdam

² Orthopedagogiek, Sectie Gezin en Gedrag, Radboud Universiteit Nijmegen

kwam. Op de tweede plaats is er op dit moment nog vrijwel niets bekend over de gevolgen van digitaal pesten. De vraag of online pesterijen schadelijk zijn voor de geestelijke gezondheid van jongeren, en zo ja in welke mate dit het geval is, is dan ook nog niet beantwoord. Daarnaast ontbreekt het op dit moment aan inzicht in de relatie tussen digitale pesterijen en pesterijen in het echte leven.

Het hier gepresenteerde onderzoek met als titel 'Monitor Internet en Jongeren' biedt een antwoord op een aantal van deze vragen. Deze monitor, waar het IVO in November 2006 mee van start is gegaan, heeft allereerst tot doel inzicht te bieden in ontwikkelingen en trends in het internetgebruik van Nederlandse jongeren. Daarnaast geeft de monitor diepgaander inzicht in de relatie tussen internetgebruik en de geestelijke gezondheid van jongeren. Om hierover betrouwbare uitspraken te kunnen doen is het van belang dat het onderzoek gebaseerd is op een representatieve steekproef van Nederlandse jongeren. Daarnaast is het van belang dat deze jongeren gedurende een langere tijd door middel van onderzoek gevolgd worden. Dit monitoronderzoek voldoet aan deze twee eisen en biedt daarmee een welkome aanvulling op bestaand onderzoek.

De resultaten die hier gepresenteerd worden zijn gebaseerd op de 1e meting van de monitor, en zullen meer inzicht bieden in de volgende onderzoeksvragen:

1. Hoe hoog is het percentage jongeren dat online gepest wordt?
2. Worden jongeren vaker op Internet gepest dan in het echte leven?
3. Hoe vaak komen positieve ervaringen (b.v. het krijgen van complimenten of steun) op Internet voor?
4. Wat zijn risicofactoren voor online gepest worden?
5. Wat is de relatie tussen online en/ of in het echt gepest worden en het psychosociale welbevinden van jongeren?
6. Hoe gaan jongeren die in het echte leven gepest worden om met Internet, en wat zijn de mogelijke gevolgen hiervan voor het welbevinden van deze jongeren?
7. In hoeverre hangen de mate van internetgebruik en het gebruik van de MSN-messenger samen met positieve en negatieve ervaringen op Internet en in het echte leven, en hoe hangen deze positieve en negatieve ervaringen samen met het psychosociale welbevinden van jongeren?

Opzet van het onderzoek

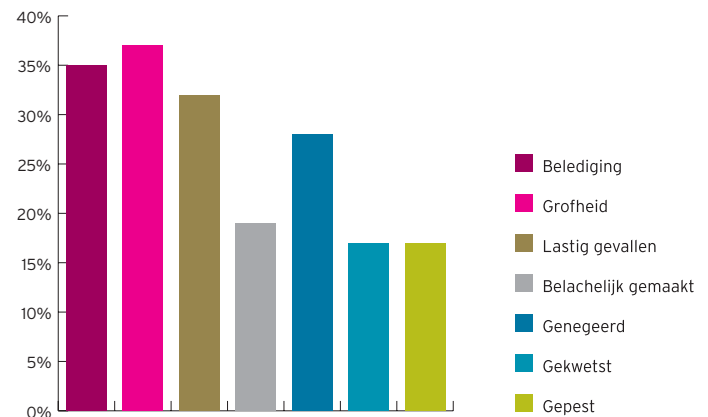
Aan dit onderzoek hebben 4482 schoolgaande jongeren (51,3% jongens en 48,7% meisjes) van 11 t/m 15 jaar van 17 basisscholen en 10 scholen voor voortgezet onderwijs (VMBO, HAVO en VWO) deelgenomen. In het basisonderwijs zijn de leerlingen uit de groepen 7 en 8 voor het onderzoek benaderd en in het voortgezet onderwijs leerlingen van de 1e en 2e klassen. Deelname aan het onderzoek bestond uit het invullen van een schriftelijke vragenlijst die klassikaal werd afgenomen onder super-

visie van een docent in de periode januari - februari 2006. Om een zo representatief mogelijke afspiegeling van Nederlandse jongeren te verkrijgen, zijn scholen geworven op basis van regio, stedelijkheidsgraad en opleidingsniveau en zijn de data achteraf op een aantal relevante variabelen gewogen (leerjaar, geslacht, etniciteit, opleidingsniveau en stedelijkheidsgraad). Door deze procedure zijn de resultaten van dit onderzoek representatief voor leerlingen van groep 7 en 8 van het basisonderwijs en leerlingen van de 1e en 2e klas van het voortgezet onderwijs.¹

Online gepest worden

Aan jongeren is gevraagd hoe vaak ze in het afgelopen jaar zelf op Internet gepest zijn. Op die vraag zei 17% van de jongeren dat ze minstens 1 keer per maand online gepest werden en zei ongeveer 3% dat ze minstens 1 keer per week op Internet gepest werden. Daarnaast is jongeren gevraagd hoe vaak ze in het afgelopen jaar op Internet de volgende negatieve ervaringen hadden: iemand beledigde je, iemand was grof tegen je, iemand viel je lastig, iemand maakte je belachelijk, iemand negeerde je volkomen en iemand kwetste je. Onderstaande figuur geeft het percentage jongeren weer dat ze minstens 1 keer per maand zo'n ervaring gehad te hebben. Tussen 30 en 35% van de jongeren zei zich minstens 1 keer per maand beledigd, grof behandeld of lastig gevallen te voelen op Internet. Tussen 15 en 20% zei minstens 1 keer per maand belachelijk gemaakt of gekwetst te zijn op Internet.

Figuur 1: Percentage jongeren dat minimaal 1 keer per maand negatieve ervaringen had op Internet

Hoewel 17% van de jongeren aangeeft online gepest te zijn, rapporteren jongeren veel vaker dat ze minstens 1 keer per maand een negatieve ervaring op Internet hadden (b.v. beledigd of genegeerd zijn). Het lijkt aannemelijk dat jongeren eerder toegeven dat ze beledigd of genegeerd zijn op Internet dan dat ze op Internet gepest zijn. Als we onder gepest worden verstaan dat jongeren minimaal 5 keer per maand 1 van boven-

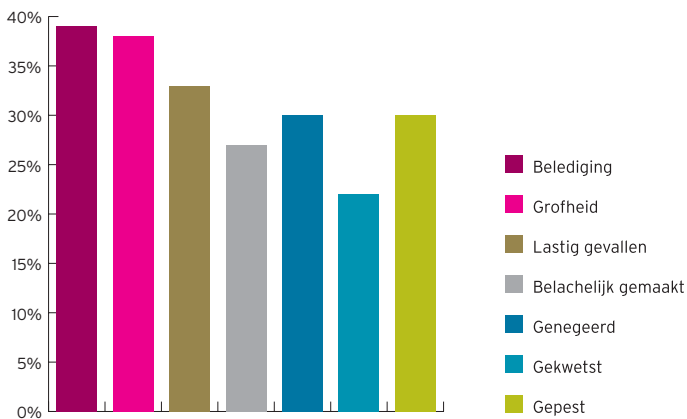
staande negatieve ervaringen hadden, dan blijkt dat ongeveer 23% van de jongeren maandelijks en 6% wekelijks online gepest wordt.

Gepest worden in het echte leven

Dezelfde vragen die over online gepest worden zijn gesteld, zijn ook gesteld over gepest worden in het 'echte' leven. Van de Nederlandse jongeren zegt 30% minimaal 1 keer per maand in het echte leven gepest te zijn en zegt 6% dat dit minimaal 1 keer per week het geval was. Als we in het echt gepest worden definiëren als minimaal 5 keer per maand 1 van de beschreven negatieve ervaringen in het echt te hebben meegemaakt, dan blijkt dat ongeveer 28% van de jongeren maandelijks en 9% wekelijks in het echte gepest wordt.

Figuur 2 laat de percentages jongeren zien die zeiden minstens 1 keer per maand zo'n ervaring gehad te hebben. Een vergelijking met de resultaten voor online pesten maakt duidelijk dat vrijwel alle pest-ervaringen vaker voorkomen in het echte leven dan online. Alleen 'lastig gevallen worden' en 'genegeerd worden' komen online even vaak voor als in het echte leven. De overige negatieve ervaringen komen volgens Nederlandse jongeren vaker in het echt voor dan op Internet. Het meest opvallend is echter het verschil tussen online en in het echt gepest worden: 30% van de jongeren zegt minimaal 1 keer per maand in het echt gepest te zijn, terwijl 17% van de jongeren zegt minimaal 1 keer per maand op Internet gepest te zijn.

Figuur 2: Percentage jongeren dat minimaal 1 keer per maand negatieve ervaringen had in het echte leven

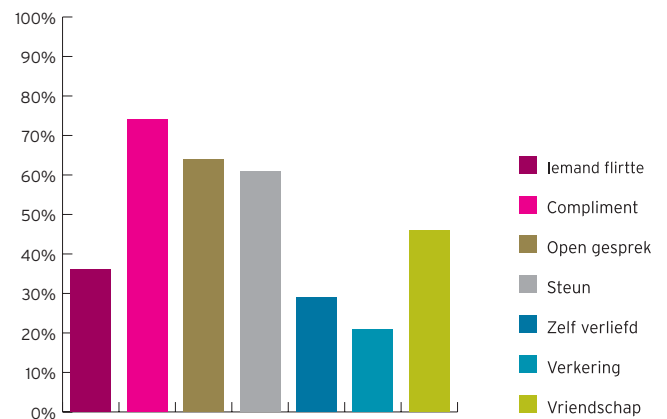
Deze resultaten wijzen er op dat pesten in het echte leven vaker voorkomt dan pesten op Internet. Dit is een opmerkelijk resultaat omdat over het algemeen gedacht wordt dat online pesten juist vaker voor zou komen dan pesten in het echt. Jongeren zouden door de relatieve anonimiteit van Internet en door het feit dat online pesten minder sociale gevolgen heeft voor het dagelijkse leven, eerder geneigd zijn om online te pesten

dan om in het echt te pesten. Wellicht heeft dit te maken met het feit dat jongeren zich gemakkelijker tegen online pesten kunnen beschermen dan tegen pesten in het echte leven. De computer kun je immers uitzetten, terwijl je wel iedere dag naar school toe moet. Een andere mogelijke verklaring is dat pesten in het echt duidelijker is en/ of harder aan komt dan pesten online. Bovenstaande resultaten suggereren immers dat negatieve ervaringen online minder snel als pesten ervaren worden dan soortgelijke ervaringen in het echte leven.

Positieve ervaringen op Internet

Naast negatieve ervaringen is jongeren ook gevraagd hoe vaak ze in het afgelopen jaar een aantal positieve ervaringen op Internet hebben meegemaakt. Het ging om de volgende positieve ervaringen: iemand flirtte met je, iemand gaf je een compliment, je had een open en eerlijk gesprek met iemand, iemand steunde je, je werd verliefd op iemand, je kreeg verkering met iemand en je kreeg een nieuwe vriend of vriendin. De meest gerapporteerde positieve ervaringen zijn: een compliment krijgen, een eerlijk en open gesprek voeren en steun ontvangen. Tussen 60 en 75% had minimaal 1 keer per maand zo'n ervaring. Verder is opvallend dat het aantal jongeren dat zei minimaal 1 keer per maand via Internet een nieuwe vriendschap of een nieuwe verkering te hebben gekregen erg hoog is, te weten respectievelijk 46% en 21%.

Figuur 3: Percentage jongeren dat minimaal 1 keer per maand positieve ervaring had op Internet

Bovenstaande positieve ervaringen komen uiteraard ook in het echte leven voor. Een opvallend resultaat is dat de rapportages van jongeren laten zien dat positieve ervaringen, net als de eerder beschreven negatieve ervaringen, iets vaker in het echte leven voorkomen dan op Internet.

Risicofactoren voor online gepest worden^{II}

Wat zijn specifieke risicofactoren voor online gepest worden?

De belangrijkste risicofactoren zijn 'de mate waarin men zelf online pest' en 'de mate waarin men zelf in het echte leven gepest wordt'. Vooral jongeren die zelf 'dader' zijn van online pesten en jongeren die in het dagelijkse leven gepest worden, lopen het risico slachtoffer te worden van online pesterijen.

Daarnaast zijn er specifieke internetfuncties die de kans op online gepest worden verhogen. Met name het gebruik van profielsites (b.v. CU2 of Sugababes) geeft een verhoogd risico. Daarnaast hangt online gepest worden samen met het gebruik van de MSN-messenger, actief zijn op Habbo Hotel en het gebruik van Weblogs. Jongeren die veelvuldig gebruik maken van deze internetfuncties hebben een grotere kans om online gepest te worden dan jongeren die deze functies niet of minder frequent gebruiken. Het risico op online gepest worden is daarnaast groter voor jongeren die relatief veel online contacten hebben (b.v. via de MSN-messenger) die ze via Internet kennen en die ze nog nooit in het echt hebben ontmoet.

Tot slot is het risico op online pesterijen groter voor jongens dan voor meisjes en ook groter voor VMBO-leerlingen dan voor HAVO en VWO-leerlingen. Online gepest worden laat geen verschillen zien tussen leerlingen van het basisonderwijs en leerlingen van het voortgezet onderwijs.

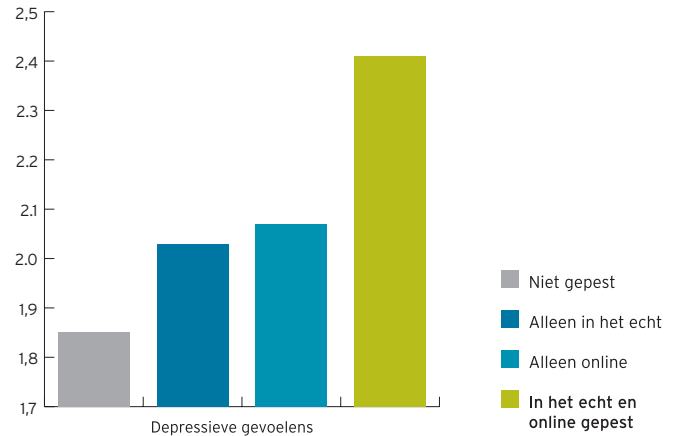
De relatie tussen gepest worden en psychosociaal welbevinden

Van alle Nederlandse jongeren zei 11% het afgelopen jaar minimaal 1 keer per maand zowel in het echte leven als online gepest te zijn, zei 19% alleen in het echt gepest te zijn en zei 6% alleen online gepest te zijn. In totaal zei dus 36% van de Nederlandse jongeren dat ze zich minimaal 1 keer per maand (online en/of in het echt) gepest voelden.

In hoeverre hangen deze pestervaringen samen met het psychosociale welbevinden van jongeren? Uit de resultaten komt een zeer consistent beeld naar voren, waarbij jongeren die zowel in het echt als online gepest worden de meeste psychosociale problemen ervaren. Jongeren die zowel online als in het echt gepest worden, ervaren meer depressieve gevoelens, meer gevoelens van eenzaamheid en hebben een negatiever zelfbeeld dan jongeren die niet gepest worden, maar ook dan jongeren die maar op één manier gepest worden^{III}(zie Figuur 4). Jongeren die alleen in het echt of alleen online gepest worden, ervaren op hun beurt echter weer

meer psychosociale problemen dan jongeren die helemaal niet gepest worden. Tussen jongeren die alleen online of alleen in het echt gepest worden bestaan geen verschillen in depressieve gevoelens, eenzaamheid en zelfbeeld.

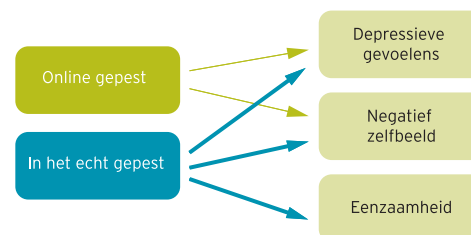
Figuur 4: Depressieve gevoelens naar type gepest worden

Met andere woorden, alleen online of alleen in het echt gepest worden lijkt minder negatieve gevolgen voor het welbevinden van jongeren te hebben dan zowel in het echt als online gepest worden. De combinatie van in het echt gepest worden en online gepest worden, lijkt de meeste negatieve gevolgen te hebben voor het psychosociale welbevinden van jongeren.

Welke van de twee pestvormen heeft meer nadelige gevolgen voor het welbevinden van jongeren, online gepest worden of in het echt gepest worden? Zoals in Figuur 5 te zien is, hangen zowel online gepest worden als in het echt gepest worden duidelijk samen met depressieve gevoelens en een negatief zelfbeeld.^{IV} In het echt gepest worden hangt daarnaast ook samen met gevoelens van eenzaamheid. Wat opvalt is echter dat in het echt gepest worden een sterkere samenhang met depressieve gevoelens, negatief zelfbeeld en gevoelens van eenzaamheid laat zien dan online gepest worden. Deze resultaten suggereren dat in het echt gepest worden sterkere negatieve gevolgen heeft voor het welbevinden van jongeren.

Figuur 5: De relatie tussen online gepest en in het echt gepest worden en indicatoren van psychosociaal welbevinden

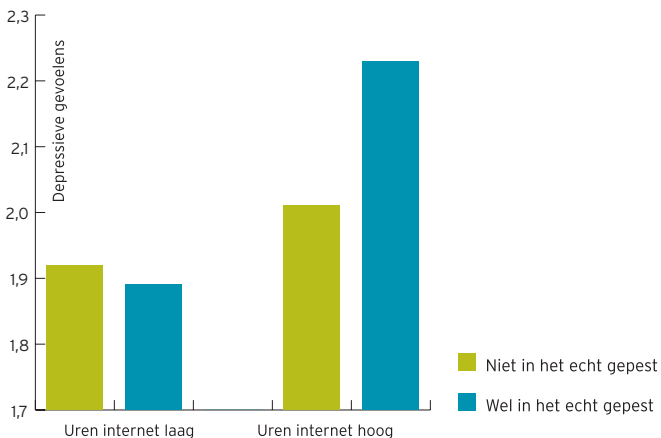

Het internetgebruik van jongeren die in het echt gepest worden

Jongeren die in het echt gepest worden maken intensief gebruik van Internet. Zij internetten gemiddeld 18 uur per week, tegen 10 uur gemiddeld onder jongeren die niet in het dagelijkse leven gepest worden. Daarnaast maken deze jongeren ook meer gebruik van de communicatieve functies van Internet, zo MSN-en ze bijvoorbeeld 13 uren per week tegen 7 uren per week onder jongeren die niet in het echt gepest worden. Het lijkt alsof jongeren die in het dagelijkse leven gepest worden hierop reageren door intensief te gaan internetten. Wellicht doen ze dit in de hoop op Internet positieve ervaringen met leeftijdsgenoten op te doen en nieuwe relaties en vriendschappen te vinden. Daarnaast doen ze dit misschien om problemen in het dagelijkse leven te vergeten. Het idee dat internetgebruik voor deze jongeren, meer dan voor andere jongeren, een manier is om nieuwe relaties aan te gaan, wordt ondersteund door het feit dat jongeren die in het echte leven gepest worden meer online contacten hebben die ze via Internet hebben leren kennen en nog nooit in het echt hebben gezien. Jongeren die in het echte leven gepest worden, lijken hun negatieve ervaringen in het echte leven te willen compenseren met positieve ervaringen op Internet.

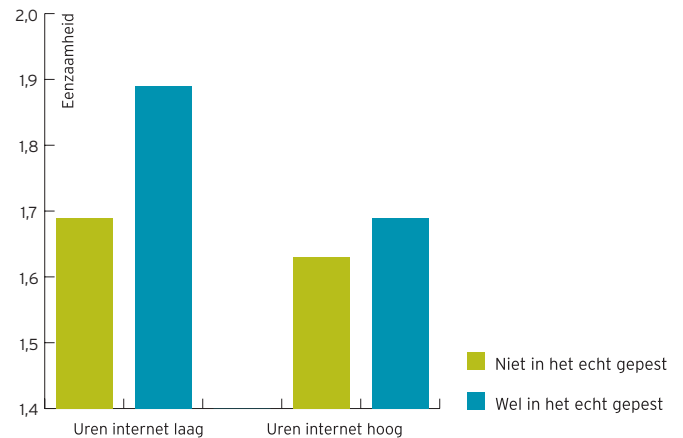
Maar wat zijn nou de mogelijke gevolgen van intensief internetgebruik voor het welbevinden van jongeren die in het dagelijkse leven gepest worden? Zoals Figuur 6 laat zien, is er geen relatie tussen het aantal uren internetgebruik en depressieve klachten bij jongeren die niet in het dagelijkse leven gepest worden. Bij jongeren die wel in het dagelijkse leven gepest worden, blijkt echter wel sprake te zijn van een verband tussen uren internetgebruik en depressieve gevoelens. Hoe meer uren per week deze kwetsbare jongeren internetten, hoe meer depressieve gevoelens ze ervaren.

Figuur 6: Relatie aantal uren internetgebruik en depressieve gevoelens bij jongeren die wel en niet in het echt gepest worden

Voor gevoelens van eenzaamheid laten de resultaten een ander patroon zien. Bij jongeren die in het dagelijkse leven gepest worden, vinden we een negatief verband tussen aantal uren internetgebruik en gevoelens van eenzaamheid. Jongeren die gepest worden ervaren minder gevoelens van eenzaamheid naarmate ze meer gebruik maken van Internet. Bij jongeren die niet gepest worden, vinden we geen verband tussen aantal uren internetgebruik en eenzaamheid.

Figuur 7: Relatie aantal uren internetgebruik en eenzaamheid bij jongeren die wel en niet in het echt gepest worden

Hoe komt het dat intensief internetgebruik bij jongeren die in het dagelijkse leven gepest worden, samenhangt met depressieve klachten? Vervolganalyses laten zien dat de depressieve gevoelens van jongeren die gepest worden en die intensief gebruik maken van Internet samenhangen met gepest worden op Internet. Het risico op online gepest worden is veel groter voor jongeren die ook al in het echt gepest worden. Als jongeren die in het echt gepest worden veel online zijn, lopen ze een relatief groot gevaar ook daar aan pesterijen blootgesteld te worden. Hierdoor kan intensief internetgebruik bij jongeren die gepest worden gevoelens van somberheid versterken.

Is intensief internetgebruik een goede manier om met pestervaringen in het echte leven om te gaan? Deze vraag is niet eenvoudig te beantwoorden. Aan de ene kant lijkt intensief internetgebruik, en met name het zoeken en onderhouden van (nieuwe) online contacten, een goede manier te zijn voor jongeren die gepest worden om met gevoelens van eenzaamheid om te gaan. Aan de andere kant is de kans op online gepest worden het grootst voor jongeren die in het echt gepest worden en die intensief gebruik maken van de communicatieve functies van Internet. Wanneer jongeren die in het echt gepest worden ook slachtoffer worden van online pesterijen, lopen ze een groter risico op het ontwikkelen van depressieve gevoelens.

De relatie tussen internetgebruik en negatieve en positieve ervaringen op Internet en in het echt

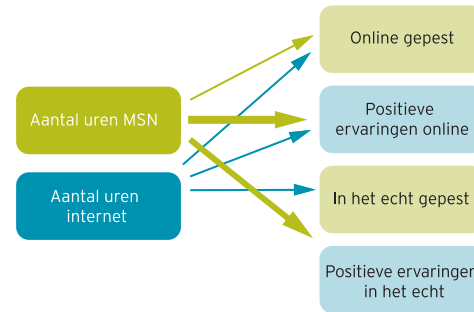
Levert internetgebruik en het gebruik van de MSN-messenger vooral positieve of vooral negatieve ervaringen op voor jongeren?

Als we de onderlinge relaties tussen internetgebruik en MSN-gebruik aan de ene kant en positieve en negatieve ervaringen aan de andere kant tegelijkertijd bestuderen^v, dan blijkt dat de mate waarin de MSN-messenger gebruikt wordt sterk samenhangt met positieve ervaringen op Internet en ook met positieve ervaringen in het echte leven (zie Figuur 8). Gebruik van de MSN-messenger hangt, zoals we al eerder zagen, ook samen met online gepest worden, maar deze relatie is minder sterk dan die met positieve ervaringen op Internet en daarbuiten. Het gebruik van de messenger hangt niet samen met in het echt gepest worden. Kortom, intensief MSN-en levert weliswaar risico's op voor jongeren, zoals het risico op online gepest worden, groter dan deze risico's lijken echter de voordelen van MSN-en. Jongeren kunnen via de messenger positieve ervaringen opdoen in hun contact met leeftijdsgenoten, zoals bijvoorbeeld steun, bevestiging, intimiteit en vriendschap.

Opvallend is dat aantal uren MSN-en niet alleen samenhangt met positieve ervaringen online, maar ook met positieve ervaringen in het echte leven. Omdat we op basis van dit onderzoek geen inzicht krijgen in oorzaak en gevolg, kan het zo zijn dat jongeren die veel positieve ervaringen in het echte leven hebben, meer uren per week MSN-en. Het kan echter ook zo zijn dat intensief MSN-gebruik naast positieve online ervaringen ook positieve ervaringen in het echte leven oplevert. Het gebruik van de MSN-messenger zou belangrijke sociale ervaringen op kunnen leveren die hun weerslag hebben op de dagelijkse omgang met leeftijdsgenoten en vrienden. Messengergebruik zou daarmee een belangrijke functie kunnen hebben voor de sociale ontwikkeling van jongeren. Eerder onderzoek heeft al laten zien dat gebruik van de MSN-messenger vriendschapsbanden kan versterken (Valkenburg, Peter & Schouten, 2006).

Zoals we al eerder zagen hangt het aantal uren internetgebruik samen met online gepest worden. Daarnaast bestaat een samenhang tussen aantal uren internetgebruik en in het echt gepest worden. Deze relatie is waarschijnlijk het gevolg van het feit dat jongeren die in het echt gepest worden intensiever internetten (zie resultaten onder kopje: Het internetgebruik van jongeren die in het echt gepest worden). Aantal uren internetgebruik hangt daarnaast ook nog samen met positieve online ervaringen. Deze relaties zijn allemaal ongeveer even sterk.

Figuur 8: Samenhang tussen internetgebruik en messengergebruik en positieve en negatieve ervaringen online en in het echt

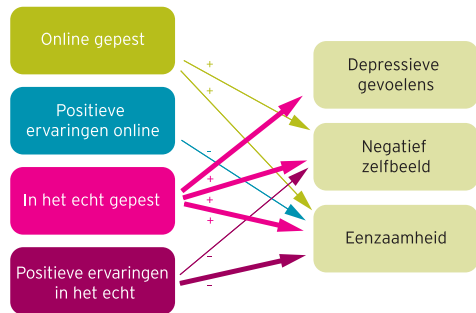

Hoe hangen deze positieve en negatieve ervaringen online en in het echt samen met het psychosociale welbevinden van jongeren?

Wordt het welbevinden van jongeren vooral bedreigd door pesterijen in het echt en online, of bieden positieve ervaringen online en in het echt vooral kansen voor jongeren? Zoals Figuur 9 laat zien hangt in het echt gepest worden het sterkste samen met psychosociaal welbevinden. Jongeren die in het echt gepest worden, hebben meer depressieve gevoelens, een negatiever zelfbeeld en meer gevoelens van eenzaamheid dan jongeren die niet in het echt gepest worden (dit beeld kwam ook al naar voren in Figuur 5). Een redelijk sterk verband wordt daarnaast gevonden tussen positieve ervaringen in het echte leven en gevoelens van eenzaamheid (en in mindere mate het zelfbeeld), hoe meer positieve sociale ervaringen jongeren in het echte leven hebben, hoe minder gevoelens van eenzaamheid (en hoe positiever het zelfbeeld) van jongeren. Daarnaast valt op dat ervaringen op Internet, los van ervaringen in het echte leven, een samenhang laten zien met psychosociaal welbevinden. Net als positieve ervaringen in het echte leven, lijken positieve ervaringen op Internet gevoelens van eenzaamheid te kunnen voorkomen of verminderen. Pesterijen op Internet, echter, lijken naast pesterijen in het echte leven gevoelens van eenzaamheid en een negatief zelfbeeld te versterken.

Kortom, negatieve ervaringen in het echte leven, in dit geval pestervaringen, lijken een belangrijke rol te spelen bij het ontstaan van psychosociale problemen bij jongeren. Soortgelijke pestervaringen op Internet lijken deze psychosociale problemen verder te kunnen versterken. Voor positiever ervaringen komt hetzelfde beeld naar voren, maar het gaat hierbij om minder sterke relaties. Vooral positieve ervaringen in het echte leven zijn belangrijk voor het welbevinden van jongeren, maar positieve online ervaringen kunnen het welbevinden van jongeren verder verbeteren. Dat positieve ervaringen minder sterke verbanden laten zien dan negatieve ervaringen, zou mogelijk te maken kunnen hebben met het type positieve ervaringen dat gemeten is. Misschien zijn er andere positieve ervaringen die belangrijk zijn en die we hier niet onderzocht hebben.

Figuur 9: Samenhang tussen positieve en negatieve ervaringen online en in het echt en indicatoren van psychosociaal welbevinden

Conclusies

De laatste tijd wordt er in de media veel aandacht besteed aan online pesten en ontstaat het beeld dat online pesten een groot probleem is en een serieus gevaar voor de geestelijke gezondheid van jongeren. De resultaten van dit onderzoek relativiseren dit negatieve beeld enigszins. In overeenstemming met het beeld dat in de media geschetst wordt, laat dit onderzoek zien dat digitaal pesten, net als pesten in het echte leven, regelmatig voorkomt en dat het negatieve gevolgen kan hebben voor het welbevinden van jongeren. Tegelijkertijd komt echter naar voren dat pesten in het echte leven vaker voorkomt en een groter risico oplevert voor het geestelijke welbevinden van jongeren dan digitaal pesten. Daarnaast laat het onderzoek zien dat met name de combinatie van in het echt en online gepest worden een serieuze bedreiging voor de geestelijke gezondheid van jongeren kan opleveren. Het feit dat pesten een meer continue karakter heeft gekregen met de komst van Internet, lijkt dus wel degelijk extra risico's met zich mee te brengen. Daar waar kinderen vroeger thuis 'veilig' waren, kunnen ze nu ook thuis - soms tot in hun eigen slaapkamer - achtervolgd worden door pesterijen. Vanuit dit idee is aandacht voor het probleem digitaal pesten zeker van belang. Het zou echter goed zijn om digitaal pesten niet als een afzonderlijk probleem te beschouwen, maar als een andere uitingsvorm van een probleem dat al eeuwenoud is: pesten. Vanuit het oogpunt van preventie zou een gecombineerde aanpak die zich zowel op digitaal pesten als op pesten in het echte leven richt, dan ook aan te bevelen zijn.

Samengevat kunnen op basis van dit onderzoek de volgende conclusies getrokken worden:

- Naar schatting wordt zo'n 17-23% van de jongeren regelmatig slachtoffer van online pesten. Jongeren geven echter aan dat ze vaker in het echt gepest worden dan online. Van de jongeren zegt 30% dat van ze regelmatig slachtoffer worden van pesten in het echte leven. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat jongeren negatieve ervaringen op Internet minder snel als pesten ervaren dan soortgelijke negatieve

ervaringen in het echte leven. In het echte leven zouden negatieve ervaringen eerder als pesten opgevat kunnen worden. Daarnaast kan een rol spelen dat jongeren zich gemakkelijker tegen online pesten kunnen beschermen dan tegen pesten in het echte leven

- Risicogroepen voor online gepest worden zijn jongeren die in het echte leven ook al gepest worden en jongeren die zelf online pesten. Risicofactoren voor online gepest worden zijn het gebruik van internetfuncties die gericht zijn op het leggen van nieuwe contacten (b.v. profielsites, Habbo Hotel) en het gebruik van internetfuncties die communicatie met anderen faciliteren (MSN-messenger). Daarnaast is een risicofactor voor digitale pesterijen het hebben van online contacten met relatieve vreemden (jongeren die men alleen via Internet kent en nog nooit in het echt ontmoet heeft). Online gepest worden komt vaker voor bij jongens dan bij meisjes en vaker bij VMBO-leerlingen dan bij HAVO- en VWO-leerlingen.
- In het echt gepest worden, lijkt meer schade op te leveren voor het psychosociale welbevinden van jongeren dan digitaal gepest worden. Op Internet gepest worden lijkt de psychosociale problemen van jongeren die in het echt gepest worden verder te kunnen versterken. Jongeren die zowel in het echt als online gepest worden, hebben meer depressieve klachten, meer gevoelens van eenzaamheid en een negatiever zelfbeeld dan jongeren die alleen online of alleen in het echt gepest worden.
- Jongeren die in het echt gepest worden internetten meer uren per week dan jongeren die niet in het echt gepest worden, en ze maken ook meer gebruik van de communicatieve functies van Internet. Het lijkt er op dat jongeren die in het dagelijks leven gepest worden Internet gebruiken om met negatieve ervaringen in het echte leven om te gaan. Dit intensieve internetgebruik lijkt zowel een positieve als een negatieve kant te hebben. Aan de ene kant lijkt intensief internetgebruik door jongeren die in het echt gepest worden gevoelens van eenzaamheid tegen te kunnen gaan. Aan de andere kant vergroot intensief internetgebruik het risico op online pesterijen, zeker bij jongeren die al in het echt gepest worden, en daarmee het risico op het ontstaan van depressieve gevoelens bij deze jongeren.
- Intensief gebruik van de MSN-messenger hangt sterker met positieve dan met negatieve ervaringen op Internet samen. Door de positieve ervaringen die jongeren via de MSN-messenger op kunnen doen (bevestiging, steun, intimiteit etc.) kan het gebruik van de messenger een gunstig effect hebben op het welbevinden van jongeren, bijvoorbeeld door gevoelens van eenzaamheid te verminderen. Alhoewel intensief internetgebruik ook risico's met zich meebrengt, met name het risico op online gepest worden en op het ontwikkelen van een patroon van compulsief gebruik (zie Factsheet 'Monitor Internet en Jongeren: Compulsief Internetgebruik onder Nederlandse jongeren; Meerkerk et al., 2006), lijken deze positieve gevolgen belangrijker te zijn.

De conclusies van dit onderzoek zijn enigszins voorzichtig geformuleerd. Een belangrijke reden hiervoor is dat de resultaten van dit onderzoek slechts op één meting gebaseerd zijn en daarmee geen inzicht bieden in de oorzaak-gevolg relatie van gevonden verbanden. Zo kan de gevonden relatie tussen gepest worden en depressieve gevoelens bijvoorbeeld betekenen dat jongeren somberder worden van pesterijen, maar het kan ook betekenen dat jongeren die depressieve gevoelens hebben eerder slachtoffer worden van pesterijen of bepaalde ervaringen eerder als pesten interpreteren. Met betrekking tot dat laatste is bijvoorbeeld bekend dat er duidelijke individuele verschillen zijn in het interpreteren van bepaald gedrag als pesten. Dat wat sommige kinderen als pesten ervaren, wordt door anderen niet als zodanig geïnterpreteerd (Graham & Juvonen, 1998).

Om met meer zekerheid uitspraken te kunnen doen over oorzaak en gevolg is het noodzakelijk dat dezelfde jongeren nogmaals voor onderzoek benaderd worden. Daarom zullen de jongeren die aan deze 1e meting hebben deelgenomen in januari 2007 gevraagd worden om ook aan de 2e meting deel te nemen. Op basis van deze tweede meting bij dezelfde groep jongeren zal meer inzicht verkregen worden in de causaliteit van de gevonden relaties. Dit is van essentieel belang voor zowel de wetenschappelijke als praktische waarde van dit onderzoek.

Referenties

- Eijnden, R.J.J.M. van den en A.A. Vermulst (2006a). Compulsief Internetgebruik ('Internetverslaving') bij jongeren: Wat zijn de gevolgen en wat kunnen ouders doen om het te voorkómen? IVO Factsheet Rotterdam
- Eijnden, R.J.J.M. van den en A.A. Vermulst (2006b). Online communicatie, compulsief internetgebruik en het psychosociale welbevinden van jongeren. Jaarboek ICT en samenleving: De digitale generatie. Amsterdam: Boom.
- Graham S. & Juvonen J. (1998). Self-Blame and Peer Victimization in Middle School: An Attributional Analysis. *Developmental Psychology*, 34(3), 587-599.
- Meerkerk G., Eijnden, R.J.J.M. van den. & Rooij T. van (2006). Monitor Internet en Jongeren: Compulsief Internetgebruik onder Nederlandse Jongeren. IVO Factsheet Rotterdam
- Qrius (2005). Online pesten: geintje of kwetsend? Persrapport Januari 2005.
- Valkenburg, P. M., & Peter, J. & Schouten (2006). Adolescents' online communication and their closeness to friends. Submitted for publication.

- I Alle vermelde resultaten zijn gebaseerd op statistische toetsing en enkel gerapporteerd wanneer sprake was van statistische significantie (tenzij anders vermeld).
- II Deze resultaten zijn gebaseerd op 3 afzonderlijke lineaire regressie-analyses (methode enter) waarbij gecontroleerd is voor geslacht, leeftijd en opleidingsniveau, en op 1 lineaire regressie analyse waarbij alle eerdere variabelen in één model getoetst zijn (methode stepwise).
- III Verschillen tussen groepen zijn getoetst met een Bonferroni post-hoc toets.
- IV Voor het toetsen van deze cross-sectionele relaties is gebruik gemaakt van Structural Equation Modeling met behulp van LISREL. In het model waren ook opgenomen: geslacht, leeftijd en opleidingsniveau en intensiteit gebruik MSN-messenger.
- V Voor het toetsen van deze cross-sectionele relaties is gebruik gemaakt van Structural Equation Modeling met behulp van LISREL. In het model waren de volgende variabelen opgenomen: geslacht, leeftijd, opleidingsniveau, MSN-gebruik, internetgebruik, online gepest worden, positieve online ervaringen, in het echt gepest worden, positieve ervaringen in het echt, compulsief internetgebruik, depressieve gevoelens, negatief zelfbeeld en eenzaamheid.

IVO
Heemraadssingel 194
3021 DM Rotterdam
T +31 (0)10 425 33 66
F +31 (0)10 276 39 88
Secretariaat@ivo.nl
www.ivo.nl